

Darba lapas autore: Santa Kadiķe, Laurenču sākumskola

Darba lapa paredzēta: 9. klasei.

Darba lapas nosaukums: Valodas izcelšanās teorijas

Valodas izcelšanās teorijas

! Izlasi valodas izcelšanās teorijas, izvēlies, kura teorija Tev šķiet vistīcāmākā, pamato savas domas.

! Padomā un uzraksti savu valodas izcelšanās teoriju!

Skaņu atdarināšanas jeb onomatopoētiskā teorija. Tās sākotne meklējama sengrieķu filozofu analogijas teorijā, Dēmokrita un Platona koncepcijās. Skaņu atdarināšanas teorija plaši izplatīta 17.-19. gadsimtā, arī 20. gadsimtā tai ir piekritēji un atbalstītāji. Teorijas pamatā ir uzskats, ka pirmie vārdi cilvēku valodās cēlušies no dabā dzirdētu skaņu atdarinājumiem. Priekšmets ieguvis savu nosaukumu pēc tām skaņām, kādas viņš rada. Skaņu atdarināšanas teorija gan labi izskaidro valodas skaņu materiāla avotu, bet neizskaidro runas spējas izcelšanos.

Brīnuma teorija. Pēc šīs teorijas valoda ir «dieva dāvana». Dievs radījis cilvēkus un iemācījis tos arī runāt (pēc Bībeles un viduslaiku mācībām).

Norunas jeb savstarpējās vienošanās teorija. Šo teoriju, kam sākumi meklējami jau senajā Grieķijā, izvirzīja franču filozofs Ruso (1712-1778). Pēc šīs teorijas, cilvēki esot savā starpā vienojušies, kā katru lietu nosaukt. Norunas teorijas pamatā ir uzskati par sabiedrības izcelšanos norunas, savstarpējās vienošanās jeb sabiedriskā līguma ceļā. Teorija bija naiva gan jautājumā par sabiedrības, gan arī par valodas izcelšanos. Kā gan cilvēki varēja norunāt, vienoties, ja tiem vēl nebija valodas?

Atraduma teorija. Senajā Grieķijā pie šīs teorijas turējās Demokrīts un Aristotelis. Arī angļu ekonomists Ādams Šmits (1723-1790), kas 1759. gadā izdeva darbu par valodas izcelšanos, domāja, ka cilvēki valodu izdomājuši. Tomēr nav ticams, ka cilvēki neprazdami runāt, būtu varējuši veikt tik grūtu uzdevumu. Atradumu, izgudrojumu var attiecināt tikai uz mākslīgām valodām, bet tās ir tikai triju pēdējo gadsimteņu auglis.

Iedzimtības teorija. Citi zinātnieki domāja, ka valoda cilvēkam iedzimusi un ka jau paši pirmie cilvēki esot runājuši. Bet, ja tas tā būtu, tad vajadzētu būt tikai vienai valodai un maziem bērniem tūlīt pēc piedzimšanas vajadzētu runāt. Iedzimtības teorija ignorē attīstības teoriju.

Emocionālo izsaucienu teorija. Tās piekritēji (epikūrieši, Lukrēcijs, Kondiljaks, Loks, Herders, Steintāls u. c.) apgalvoja, ka valodas vārdi esot radušies no nejaušiem izsaukiem, ko mūsu sencis izkliecis jūtu savīļņojumu - afektu brīžos. Minētie pētnieki visu vārdu pamatā meklēja izsaukus, kas cilvēkam izlaužas sāpēs, priekā, šausmās utt. Tā, piemēram, vārdi *vaidēt, vaimanāt* cēlušies no *vai!*.

Darba izsaukienu teorija. Šo teoriju izvirzījis vācu filozofs L.Nuarē (1829-1889). Viņš mācīja, ka valoda cēlusies nevis no emocionāliem izsaukiem, kas pavada pārdzīvojumus un ir nemainīgi, bet gan no tiem izsaukiem, kas saistīti ar darba procesu, piemēram, vācu *hacken* «cirst» esot cēlies no izsaukuma *ha*, kas izlaužas cirtējam, ar sparū cērtot malku. Sakarā ar darba procesu attīstību attīstījušies arī ar, darbu saistītie izsauki.

Vunta teorija. Vācu ideālistiskais filozofs un psihologs V. Vunts (1832-1920) izvirzīja īpašu emocionālo izsaukienu teorijas paveidu - skaņu refleksa teoriju, apvienojot to ar žestu teoriju. V. Vunts uzskatīja, ka roku kustību (žestu) valoda un skaņu valoda attīstījušās vienlaicīgi, bet dažādos nolūkos. Žestu valoda izteikusi priekšstatus par priekšmetiem, bet skaņu valoda - dažādās cilvēka jūtas. Sejas, mutes un sevišķi mēles kustības, kas sākumā bijušas nevilšas, vēlāk sākušas kalpot artikulētu valodas skaņu radīšanai.

Marra hipotēze par valodas izcelšanos. Hipotēzi par valodas izcelšanos izvirzīja N. Marrs. Viņš apgalvoja, ka pirmais cilvēku sazināšanās līdzeklis esot bijis žestu un mīmikas valoda, tātad bijis cilvēks un domāšana, bet bez skaņu jeb vārdu valodas. Skaņu valoda pēc N. Marra domām radusies vēlāk. To esot veidojuši magi saviem rituāla jeb kulta nolūkiem kā maģiskas izdarības līdzekli, lai gūtu cilts totēma labvēlību šās cilts cilvēku darbiem. Visu skaņu valodu pirmsākumu N. Marrs saskatīja četros izdomātos, nemainīgos maģiskos elementos - *sal, ber, jon* un *roš*. Pēc šiem četriem "pirmelementiem" N.Marrs ieteica mehāniski sadalīt arī mūsdienu valodu vārdus, neievērojot to, ka valoda pa gadu tūkstošiem ir radikāli pārveidojusies.

Darba lapas autore: Santa Kadiķe, Laurenču sākumskola

Darba lapa paredzēta: 9. klasei.

Darba lapas nosaukums: Valodas izcelšanās teorijas

Katrai zinātnei atrodi piemērotu skaidrojumu!

Antropoloģija

Arheoloģija

Filozofija

Filoloģija

Psiholoģija

Socioloģija

Zinātnes nozare, kas pēta vēsturi. Visas pasaules vēsture tiek pētīta izmantojot dažādas vēstures liecības: pieminekļus, fosilijas.

Zinātne par cilvēku, tā radītās kultūras un sociālo formu daudzveidību.

Zinātne par cilvēka uzvedību sabiedrībā, uzvedības skaidrojums, iemesli, attīstība, dažādu organizāciju saistības skaidrojums ar cilvēku.

Zinātne par kādas tautas valodu, tās pētīšana.

Zinātne par dabas, sabiedrības un domāšanas vispārējiem likumiem.

Zinātne, kas pēta cilvēka psihes attīstību, spēju izmantošanas prasmes, dzīves kvalitāti.